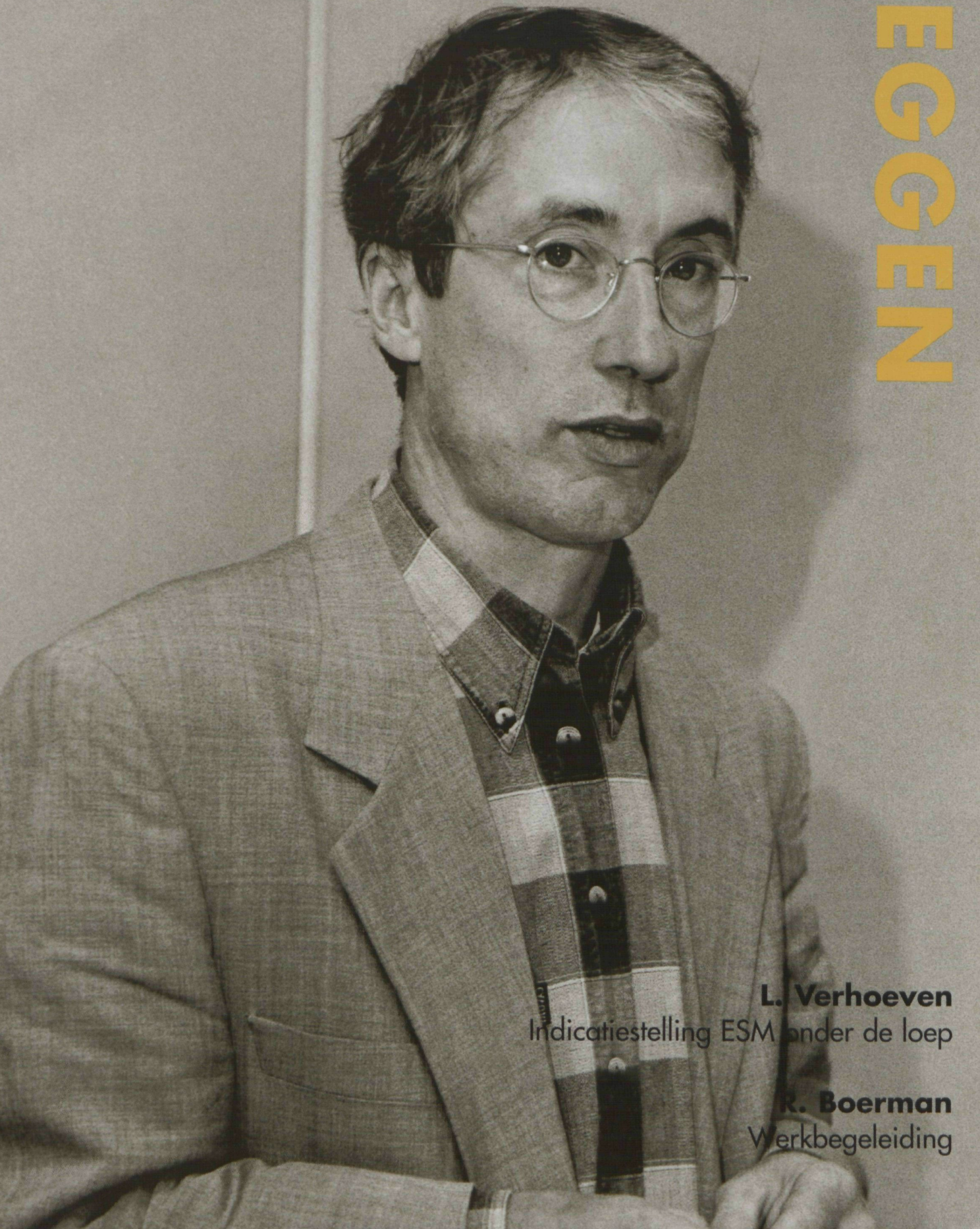

VAN HOREN EGGEN

tijdschrift van de vereniging ter bevordering van het onderwijs aan doven in Nederland en de Nederlandse vereniging ter bevordering van het onderwijs aan slechtborende kinderen en kinderen met spraak- / taalproblemen

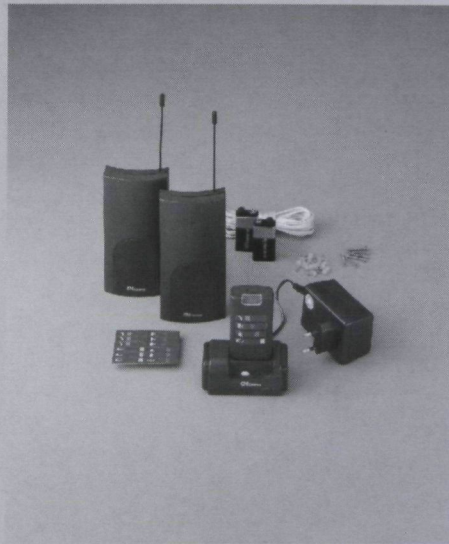

L. Verhoeven
Indicatiestelling ESM onder de loep

R. Boerman
Werkbegeleiding

Gehoer krijgen!?! MET ALERT 1 UITGEFLITST!!

Draadloos wek-/ waarschuwingssysteem

Onopvallend,
zonder flitsen
de deurbel
"horen"

DANAVOX
Partners in Hearing Care

)))))) **Phonic Ear**
Solo-apparatuur

Wij hebben oor voor uw gehoor!

- Solaris solo-apparatuur zorgt voor:
- beter spraakverstaan, ook bij omgevingslawaaï;
 - ondersteuning bij het spraakafzien;
 - meer betrokkenheid bij het onderwijs;
 - meer betrokkenheid bij de omgeving.

Voor informatie en advies:

GN Danavox Nederland BV
Postbus 19, 6950 AA Dieren
Telefoon: (0313) 422688
Telefax: (0313) 421446

INHOUD:

Pagina

3 Inhoudsopgave & Ten Geleide

ARTIKELN

4 L. Verhoeven
Indicatiestelling ESM onder de loep

11 R. Boerman
Werkbegeleiding

10 AUTEURSRICHTLIJNEN

VAN DE BESTUREN

14 T. van Munnen
Toelaatbaarheidsbepaling 2/3
onderwijs

GEHOORD EN GEZIEN

17 A. Bron
Ton Pel neemt afscheid van
De Beemden

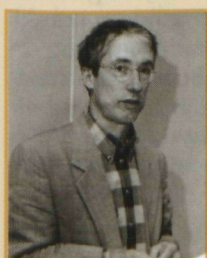
18 BINNENLANDSE TIJDSCHRIFTEN

18 BUITENLANDSE TIJDSCHRIFTEN

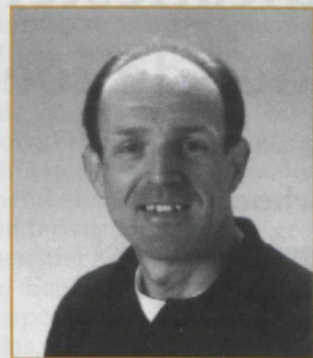
19 NIEUWSMARKT

22 COLOFON

23 SCHOLENLIJST

VAN HOREN NEGGEN

Ten geleide

Als een kind gehandicapt is vraagt dat dikwijls om extra zorg om zo'n kind 'goed' te kunnen opvoeden. Zo wil de maatschappij gehandicapten 'goed' onderwijs bieden. Om in speciale middelen te 'voorzien' is het dan nodig om de gevolgen te kunnen 'in-zien' van de handicap voor het leren. Dat roept de vraag op: wat wordt er eigenlijk met schoolgaan beoogd?; hoe werkt het 'leren-op-school'?; hoeveel ingewikkelder wordt het om daar te leren doordat dit kind deze specifieke handicap heeft?

Verhoeven wil aan deze vragen inhoud zien te geven. In de context van het nieuwe bekostigingsstelsel van het speciaal onderwijs moet een 'realistisch' beeld geproduceerd kunnen worden van 'de onderwijsbeperking' van een kind met ernstige spraak- /taalmoeilijkheden. Dat verschaft een mogelijke basis waarop het besluit kan worden genomen of zo'n kind 'speciaal onderwijs' nodig heeft, wát er gedaan moet worden (de behandeling), en/of welke investering zo'n extra voorziening waard is. Hiermee wordt kortom invulling gegeven aan de 'meerwaarde' van 'de rugzak'. Hoe, en op grond waarvan dat idealiter werkt, beschrijft Verhoeven in het eerste artikel. Hij ziet de onderwijsbeperking veroorzaakt worden door meervoudige en interne factoren bij het kind. Onderwijs als externe factor in de zin van informatie overdracht lukt dan minder goed.

Boerman spreekt niet over een onderwijsbeperking maar over 'de dienst' die een instelling wil verrichten. Het beleid van een instelling houdt de bedoeling, de inhoud en de werkwijze van die dienstverlening in. In tegenstelling tot Verhoeven geeft Boerman geen nadere uitwerking aan zo'n 'praktijkconcept'. Maar wel ziet hij in de omschrijving ervan een noodzakelijke voorwaarde om het beoogde werk (de alledaagse praktijk) hoe dan ook van de grond te krijgen. Zonder zo'n concept is er onvoldoende wederzijds begrip tussen de medewerkers om zo'n praktijk te realiseren. Dan mislukt de communicatie. Zonder voldoende ontwikkeld inhoudelijk beleid, aldus Boerman, kan de inrichting van het instellingswerk noch worden verzekerd, noch in de uitwerking ervan worden aangestuurd. Van 'werkbegeleiding' kan dan geen sprake zijn. De 'werkbegeleider' fungeert als intermediair tussen de Commissie van Onderzoek en de ambulante begeleider. De lezer herkent er overeenkomsten in met de relatie tussen leraar en leerling. Verder leest u in dit nummer over het kinderboek 'Linde pest terug'. Ook over het afscheid van Ton Pel. Paul Willemsen zet de rubriek Buitenlandse tijdschriften voort. Ook is het weer mogelijk om tegen geringe kosten bij hem een artikel te bestellen. Op de Nieuwsmarkt worden studiedagen aangekondigd over autisme, het contact met ouders, en één die in verband staat met het werk van Verhoeven.

Ab Koele

Indicatiestelling ESM onder de loep

L. Verhoeven

Orthopedagogiek KUN

Samenvatting

Binnen het kader van het ministeriële stappenplan voor de beleidsontwikkeling van leerlinggebonden financiering is onder meer de vraag van de indicatiestelling van ernstige spraak-/taalmoeilijkheden (ESM) actueel. Een eerste inventarisatie van indicatiecriteria bracht een beperkte mate van standaardisering van procedures aan het licht. Bovendien werd aan de validiteit van plaatsingsbesluiten getwijfeld (Hover & Harperink, 1997). Vanuit dit licht installeerde het bestuur van de VeBOSS een commissie met als doel de indicatiestelling van ernstige spraak-/taalmoeilijkheden bij kinderen nader te preciseren en een plan van aanpak te schetsen om tot een meer gestandaardiseerde wijze van indicatiestelling ESM te komen.

In dit artikel worden de resultaten van het werk van de commissie beknopt weergegeven. Na een korte inleiding op de relatie tussen communicatieproblemen en onderwijsbeperkingen worden problemen bij de indicatiestelling ESM geïnventariseerd. Vervolgens wordt op basis van recente wetenschappelijke ontwikkelingen op het terrein van de psycholinguïstiek een aanzet gegeven voor een afgrenzing van ernstige spraak-/taalmoeilijkheden. Daarna wordt ingegaan op de beperkte beschikbaarheid van instrumenten en op overige knelpunten die zich momenteel bij de indicatiestelling ESM voordoen. Het artikel sluit af met een door de commissie geschetst plan van aanpak om tot een gestandaardiseerde en valide procedure voor het diagnosticeren van kinderen met ESM te komen.

1. Inleiding

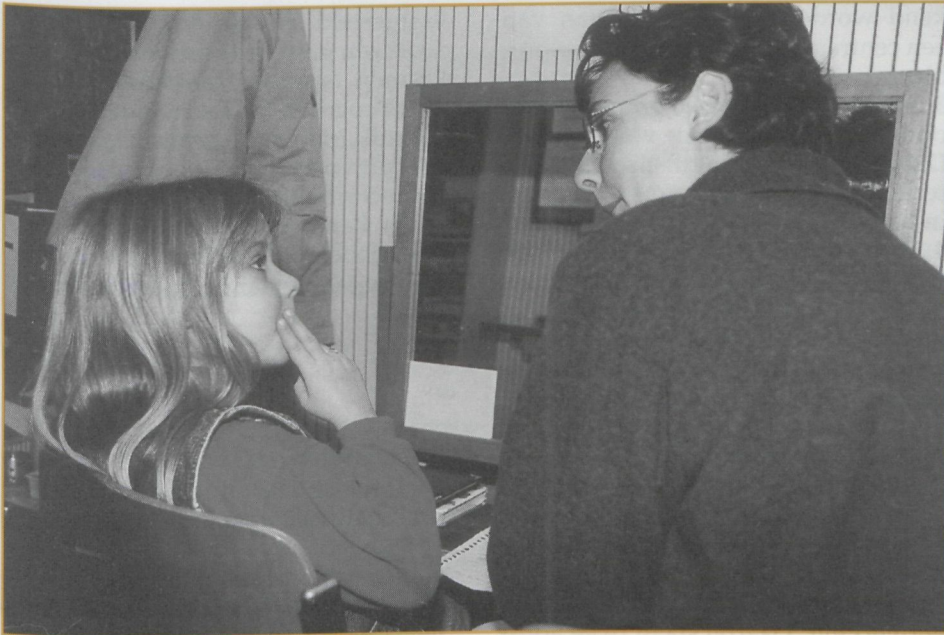
De condities waaronder leerproblemen zich voordoen, zijn gevarieerder, gespreider en complexer dan bestaande classificaties doen vermoeden (vgl. Rispens & Van Yperen, 1997). Mede in dat licht heeft het ministerie van OCenW de aanzet gegeven tot een stappenplan voor beleidsontwikkeling op het terrein van leerlinggebonden financiering. Bij de uitwerking van de indicatiestelling leerlinggebonden financiering wordt uitgegaan van een model

van 'slagboomdiagnostiek' ten behoeve van de verwijzing van kinderen naar vormen van het 2/3 speciaal onderwijs. Het gaat daarbij nog niet om indicatiecriteria voor het differentiëren van de hulpvraag binnen een onderwijssoort, maar primair om de beslissing tussen wel of geen speciaal onderwijs en tussen de soorten speciaal onderwijs. De slagboomfunctie heeft betrekking op het oordeel 'speciaal onderwijs', dan wel 'een rugzak' die extra faciliteiten in een geïntegreerde onderwijssituatie mogelijk maken. Van belang daarbij is dat een

gesignaleerde stoornis, beperking of handicap op zich geen voldoende criterium vormt, maar er tevens sprake moet zijn van een onderwijsbeperking. Qua procedure wordt uitgegaan van vier fasen. In de eerste fase gaat het om de intake waarbij gebruik wordt gemaakt van vragenlijsten, een onderwijskundig rapport, beschikbare dossiers en screeningsinstrumenten. In de daarop volgende fase komt een onafhankelijke en multidisciplinaire samengestelde commissie van onderzoek op basis van de beschikbare informatie tot een hypotheseformulering. In de derde fase heeft eventueel een onderzoek plaats waarin zoveel mogelijk op basis van vooraf aangegeven gestandaardiseerde meetinstrumenten een indicatiestelling wordt bepaald. In het onderzoek wordt ook de notie 'onderwijsbeperking' verder uitgewerkt. Daarbij wordt gezocht naar een beperking in informatieverwerking, informatieverwerking, zelfstandig functioneren, dan wel sociaal functioneren in het regulier onderwijs. In de laatste fase komt de commissie van onderzoek tot een oordeel en levert zij een beschikking af.

2. Communicatieproblemen en onderwijsbeperkingen

Spraak-/taalmoeilijkheden kunnen reeds op zeer jonge leeftijd tot communicatieproblemen leiden (vgl. de Ridder-Sluis, 1990; van Balkom, 1991). In de interactie met ouders en leeftijdgenoten komen die problemen naar voren bij een beperkt functioneren van preverbaal gedragaspecten, zoals oogcontact, luisterhouding, imitatie en symboolontwikkeling. Het feit dat met name de eerste levensjaren van het kind als kritische periode voor taalverwerving gelden maakt dat aan vroegtijdige onderkenning en interventie een groot belang kan worden toegekend. Voor jonge kinderen die in hun taalontwikkeling zijn bedreigd is in veel gevallen ambulante

te begeleiding of opvang in een institutionele omgeving noodzakelijk. Naast programma's die gericht zijn op versterking van de communicatie tussen ouder en kind en het taalaanbod in de omgeving van het kind kunnen op vroege leeftijd specifieke taaltrainingsprogramma's worden ingezet.

Voor kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden blijkt het reguliere onderwijs niet of nauwelijks toegankelijk. Kinderen hebben problemen met het begrijpen van de instructie in de klas. In complexe luistersituaties binnen en buiten de klas die gekenmerkt worden door veel achtergrondruis, een matige akoestiek en competitieve spraak bij een normaal taalniveau blijken deze kinderen vaak niet in staat tot het begrijpen of het verstaan van het taal en onderwijsaanbod. Daarnaast blijken kinderen met taalproblemen grote moeite te hebben in een klas efficiënt te leren communiceren. De additionele planningstijd die kinderen in het communicatieproces nodig hebben en de geringe mogelijkheden voor het monitoren van de eigen spraak leggen grote beperkingen op aan het talig functioneren van kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden in het reguliere onderwijs. Reeds in de kleuterperiode worden die kinderen door hun spraak-/taalproblematiek in hun ontwikkeling bedreigd. Doorgaans worden hun problemen (te) laat onderkend en is de tijdsplan-

ne tussen onderkenning en interventie relatief groot.

Een aangepaste (school)omgeving met faciliteiten voor ondersteunende communicatie voor kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden is in een zo vroeg mogelijk stadium dringend gewenst (vgl. van den Dungen & Verboog, 1991). Allereerst dient de communicatieve situatie te worden aangepast door middel van regulering van de sterkte van het spraaksignaal en van het spreektempo, de ondersteuning door middel van geschreven taal, het reguleren van het beurtgedrag in dialogen en kringgesprekken, het afstemmen van het taalniveau, het geven van feedback tijdens de communicatie en het laten ervaren van effectieve communicatie. Daarnaast kunnen trainingsprogramma's worden aangereikt die specifieke onderdelen van de communicatieve competentie van kinderen stimuleren. Daarbij valt te denken aan programma's voor mondelinge communicatie in gesprekken, auditieve trainingsprogramma's voor het verbeteren van discriminatievaardigheden en (de)coderingsvaardigheden, aan programma's voor het begrijpen en produceren van zinspatronen en aan programma's voor het begrijpen en produceren van monologen. In het verlengde hiervan kunnen compensatiestrategieën worden aangereikt om kinderen te leren hoe met blijvende communicatieve beperkingen valt te leven.

Eveneens kan worden opgemerkt dat ernstige spraak-/taalmoeilijkheden in belangrijke mate de overdracht van kennis en vaardigheden bij andere schoolvakken, zoals lezen, spellen, stellen, rekenen en de zaakvakken, kunnen belemmeren. In het voortgezet onderwijs zijn er vaak grote problemen met het leren van de vreemde talen. Een en ander vraagt om een zeer speciale didactische aanpak in de klas. Daarbij gaat het vooral om versterking van de receptieve en productieve tekstvaardigheid, de uitbouw van taal-/denkrelaties, de uitbreiding van het arsenaal aan schooltaalwoorden en het aanleren van metacognitieve (compensatie-)strategieën.

Ten slotte is van groot belang dat kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden intensief sociaal-emotioneel worden begeleid bij het (leren) communiceren met hun omgeving (Goorhuis-Brouwer, 1988). Het optreden van spraak-/taalmoeilijkheden blijkt in de praktijk vaak samen te gaan met teruggetrokken gedrag en problemen in het sociaal functioneren in de klas. De contacten met leeftijdgenoten verlopen moeizamer hetgeen gevoelens van agressie en frustratie kan oproepen. Kinderen met spraak-/taalproblemen dreigen hierdoor in een sociaal isolement te komen. Een onbevangen, open houding naar de omgeving blijft uit en er ontstaat faalangst ten aanzien van het schoolse leren. Zowel het functioneren in de groep als het oppakken van aangeboden informatie worden hierdoor belemmerd.

3. Problemen bij de indicatiestelling

De binnen het kader van de indicatiestelling leerlinggebonden financiering uitgewerkte procedure van slagboomdiagnostiek doet geen recht aan de aard van de stoornis die kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden kennen. De inzet van het beoogde diagnostisch onderzoek voor deze doelgroep is om de hypothesevorming dat leerling X gebaat is bij ESM-onderwijs bevestigd te krijgen. Daarbij wordt gedacht aan een indicatiestelling op basis van de score van die leerling op een vooraf gespecificeerde test voor spraak-/taalmoeilijkheden beneden de twee standaardde-

viaties van het gemiddelde. Met deze procedure wordt ervan uitgegaan dat taalvaardigheid, en daarmee taalontwikkeling, kan worden gezien als een monolithisch verschijnsel. Niets is echter minder waar! Actuele modellen van de taalgebruiker gaan uit van een modulaire opbouw, waarbij elke afzonderlijke module wordt gezien als een zelfstandig opererend specialistisch mechanisme (zie Levelt, 1995).

Er wordt vanuitgegaan dat taalvaardigheid, en daarmee taalontwikkeling, kan worden gezien als een monolithisch verschijnsel. Niets is echter minder waar!

Bij het begrijpen van taal wordt uitgegaan van een module die spraakklanken herkent, een module die op basis van klanksynthese woorden herkent, een module die in staat is zinnen te ontleden en een conceptueel systeem dat in staat is uitingen te interpreteren. Bij taalproductie wordt onderscheid gemaakt tussen een module die gedachten en bedoelingen ordent, een module die gedachten en bedoelingen in zinnen omzet, een module die daar passende functiewoorden en woordvormen bij kiest en een module die de uitspraak van woorden en zinnen regelt. Er is duidelijke empirische evidentie dat de hier onderscheiden taalmodules voorkomende taalproblemen constitueren waarbij bepaalde modules in hun functioneren aan elkaar gerelateerd blijken te zijn. Op basis van een uitputtende review van onderzoek komt Bishop (1992) tot de conclusie dat uitgaande van een modulaire indeling tenminste vier typen taalproblemen kunnen worden onderscheiden:

1. Problemen met het omzetten van taal in spraak. Daarbij kan het gaan om problemen met de programmering van spraak en/of vloeiendheidsstoornissen.
2. Problemen met het herkennen en synthetiseren van spraakklanken. Daarbij gaat het om problemen met de auditieve spraakperceptie. Ook bij een goed functionerend perifeer gehoor blijkt het procesverloop van het auditieve signaal soms minder efficiënt waardoor aangeboden (spraak)signalen niet verstaan of her-

kend worden. We spreken dan van een centraal auditief verwerkingsprobleem.

3. Problemen met het grammaticaal ontleden en vormen van zinnen. Daarbij zijn de linguïstische structuursystemen morfologie en syntax in het geding.

4. Problemen met het interpreteren en conceptualiseren van taal. Daarbij gaat het om problemen met het vormen en opslaan van betekenisrepresentaties. De opbouw van het lexicon is daarbij in het geding.

Bishop gaat ervan uit dat spraak-/taalmoeilijkheden niet beperkt hoeven te blijven tot deze vier componenten, maar ook het gevolg kunnen zijn van problemen met betrekking tot de cognitieve dimensie van taalverwerking. Daarbij staan twee additionele componenten centraal:

5. Problemen op het terrein van het hypothesetoetsend verbale leervermogen van kinderen. Daarbij wordt als onderliggend probleem gezien dat kinderen onvoldoende in staat zijn tot het genereren van hypothesen met betrekking tot regelmatigheden in het taalaanbod. Als voorbeeld noemen we het afleiden van morfologische regels.

6. Problemen met het vermogen tot verbale informatieverwerking in meer brede zin. In dat geval blijken kinderen niet goed in staat om hiërarchisch geordende betekenisrepresentaties om te zetten in sequentieel geordende taalstructuren, en vice versa.

Deze operationalisering van ESM correspondeert met die binnen gangbare classificatiesystemen die internationaal binnen de World Health Organisation worden aangehouden, zoals de International Classification of Diseases (ICD) en de International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps (ICIDH). Ook in de diagnostische praktijk blijken de door Bishop genoemde componenten onderscheidend (vgl. Rapin, 1996).

Ernstige spraak-/taalmoeilijkheden kunnen mono- dan wel multifactorieel van aard zijn. Daarbij valt onderscheid te maken tussen meer centrale stoornissen waarbij een uitval op meerdere componenten kan worden

vastgesteld en perifere stoornissen, zoals een gestoorde articulatie. Voorts kunnen spraak-/taalmoeilijkheden zich beperken tot het mondeling taalgebruik, dan wel gepaard gaan met daaruit voortvloeiende stoornissen in het schriftelijk taalgebruik. Een en ander kan verstrekkende consequenties hebben voor de aard van de daarmee gepaard gaande onderwijsbeperking.

4. Afgrenzing van ernstige spraak-/taalmoeilijkheden

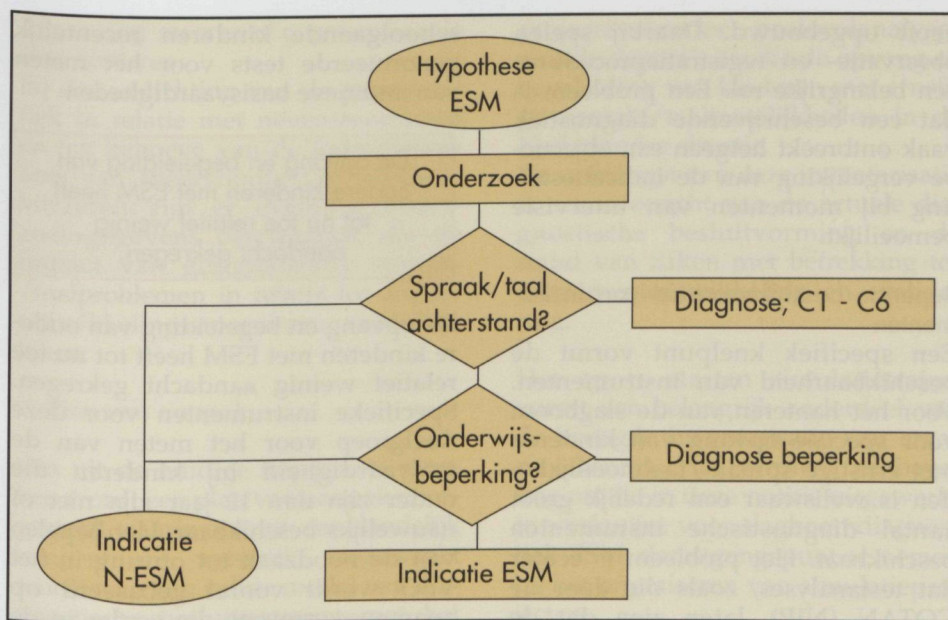
Bij de afgrenzing van ESM wordt in beginsel uitgegaan van het volgende beslissingsschema: zie figuur 1.

Na de hypothesestelling ESM (eventueel in combinatie met slechthorendheid) wordt audiologisch en logopedisch onderzoek verricht. Op basis van dit onderzoek wordt al dan niet een spraak-/taalachterstand geconstateerd. Vervolgens wordt door middel van tests nagegaan of er sprake is van een uitval op de spraak-/taalcomponenten C1-C6. Tegelijkertijd wordt met behulp van observatie-instrumenten en tests bepaald in hoeverre sprake is van een onderwijsbeperking als gevolg hiervan. Daarbij wordt nagegaan of opvang in het ESM-onderwijs noodzakelijk is.

De multifactoriële organisatie van spraak- en taalproblemen maakt het echter onmogelijk om bij het afgrenzen van ESM een eenvoudige slagboomdiagnostiek te hanteren. Om taalproblemen op het spoor te komen is een breed spectrum van diagnostische instrumenten nodig. Tenminste dienen de volgende zes componenten te worden geoperationaliseerd:

- C1 Spraakproductie
- C2 Spraakperceptie
- C3 Morfo-syntactische kennis
- C4 Lexicale/semantische kennis
- C5 Hypothesetoetsend verbaal leervermogen
- C6 Verbale informatieverwerking

Een uitval op één van deze componenten is in beginsel voldoende om de slagboom in beweging te zetten, uiteraard gegeven een eveneens gesignaleerde onderwijsbeperking. In de praktijk zal veelal verdichting optreden van taalproblemen. Dat houdt in dat vaak een uitval op meer-

Figuur 1.

dere componenten kan worden vastgesteld. Dit maakt dat bij de afgrenzing van ESM niet eenvoudigweg in termen van standaarddeviaties ten opzichte van het gemiddelde kan worden gerekend. Bovendien kunnen specifieke taalontwikkelingssyndromen worden vastgesteld, zoals het Landau-Kleffner-syndroom.

Aparte aandacht verdient verder de afgrenzing van taalproblemen bij meervoudig gehandicapte kinderen. Allereerst zijn er kinderen met een borderline intelligentie ($70 < IQ < 85$) of met een verstandelijke beperking ($IQ < 70$). In het algemeen valt de ESM-slagboom wanneer sprake is van een extreem zwakke taalvaardigheid bij kinderen met een normale intelligentie. Bij kinderen met een borderline intelligentie of een verstandelijke handicap kan sprake zijn van ESM in geval het verbale vermogen één standaarddeviatie of meer achterblijft bij het handelingsvermogen (Aram, Morris & Hall, 1992). Verder zijn er groepen kinderen met stoornissen in gedrag, persoonlijkheid, c.q. de kinder- en jeugdpsychiatrische problematiek, waaronder autisme. Daarnaast zijn er kinderen met somatische nevenstoornissen, vaak vanwege aanwezige syndroomproblematiek of dyspraxie.

Ten slotte vormt de afgrenzing van ernstige spraak-/taalmoeilijkheden van kinderen die van huis uit een andere taal spreken dan het

Nederlands een specifiek probleem. Voor deze kinderen ligt het voor de hand uit te gaan van een diagnose van taalvaardigheden in zowel de moedertaal als het Nederlands (vgl. Verhoeven, 1996).

5. Beschikbaarheid van instrumenten

Voor het vaststellen van een communicatiebeperking in het gezin, dan wel een onderwijsbeperking op school zijn enkele instrumenten voorhanden. Voor het vaststellen van een communicatiebeperking in het gezin

worden vaak vragenlijsten gehanteerd, zoals het VTO-screeningsinstrument, of wordt als globale index de mate van verstaanbaarheid van het kind bepaald. Daarnaast is er een groot aantal instrumenten beschikbaar om een onderwijsbeperking te kunnen vaststellen. Daarbij gaat het in de regel om toetsen die een didactische achterstand van kinderen kunnen aantonen, zoals de toetsen uit het Cito-leerlingvolgsysteem en de IBO-differentiatietoets, en om gedragschalen die pragmatische en sociaal-emotionele aspecten in het functioneren van het kind binnen de context van de school vastleggen.

Voor het hanteren van de slagboom voor speciale opvang van kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden wordt in de praktijk overal uitgegaan van de multifactoriële afgrenzing van ernstige spraak-/taalmoeilijkheden. Op de diverse lokaties is daarbij een grote mate van ervaringskennis opgebouwd. Bovendien worden in de regel (onderdelen van) bestaande instrumenten ingezet om tot een weloverwogen indicatiestelling te komen van specifieke spraak-/taalmoeilijkheden. Onderstaande figuur 2. geeft, zonder de pretentie volledig te zijn, een overzicht van veelgebruikte tests die worden ingezet om de hiervoor genoemde zes componenten van spraak-/taalmoeilijkheden bij kinderen van verschillende leeftijden te meten.

Instrument	C1	C2	C3	C4	C5	C6	Leeftijd
GRAMAT			*				0;9 - 4;0
TARSP			*				1;3 - 3;11
STAP			*				4;0 - 8;0
Schlichting		*	*	*			1;6 - 6;3
FAN	*						1;3 - 4;0
PKW				*			2;3 - 3;9
Reynell		*	*	*			1;3 - 6;3
ADIT		*					4;0 - 18;0
UAO	*						3;0 - 6;0
TvK	*	*	*	*			4;0 - 10;0
Tweetaligheid	*	*	*	*		*	4;0 - 7;0
TAK	*	*	*	*			5;0 - 9;0
LDT		*		*	*	*	4;0 - 8;0
Bayley			*	*			0;6 - 2;6
WPPSI					*	*	4;0 - 7;0
Kaufmann					*	*	2;6 - 12;6
WISC					*	*	6;0 - 16;0
RAKIT					*	*	4;8 - 10;8

Figuur 2.

Het diagnostiseren van spraak-/taalmoeilijkheden bij jonge kinderen tot vier jaar richt zich op de vraag of sprake is van een vertraagde, dan wel van een verstoorde ontwikkeling. Dit vraagt om een longitudinale opzet van de diagnostiek. Relevante instrumenten vormen hier de FAN (C1), de Schlichting-test en de TARSP (C3), de PKW (C4) en de Bayley (C5-C6).

Voor kinderen in het primair onderwijs is een redelijk groot aantal instrumenten beschikbaar. Enkele veelgebruikte tests voor kinderen tot zeven jaar zijn: het Utrechts Articulatie Onderzoek (C1), de ADIT (C2), de Schlichtingtest (C3, C4), de Reynelltest (C2-C4), en de WPPSI en de Kaufmann (C5-C6). Voor oudere kinderen wordt vaak gebruik gemaakt van brede testbatterijen voor de diagnostiek van C1-C4, zoals de Taaltest voor Kinderen (TvK), de Leidse Diagnostische Test (LDT) en de Taaltoets Allochtone Kinderen (TAK). Daarnaast worden de WISC, de RAKIT en de Kaufman frequent ingezet om het niveau van kinderen op C5-C6 te bepalen.

6. Knelpunten bij de indicatiestelling

Ook al kunnen we op grond van het voorgaande concluderen dat er in de praktijk op kundige wijze wordt gewerkt aan de diagnostiek van kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden, toch zijn er bij de huidige procedure voor de indicatiestelling ESM enkele knelpunten te signaleren. Deze worden hieronder beknopt toegelicht.

Geringe standaardisering

In de eerste plaats blijkt de op diverse locaties gevolgde procedure verre van gestandaardiseerd. Bij doorverwijzing naar regionale centra voor communicatief gehandicapten blijkt de variatie in de gevolgde procedure van diagnostische besluitvorming, de daarbinnen gehanteerde verwijzingscriteria en de uiteindelijke verslaglegging van de procedure groot. Bij meervoudig gehandicapte kinderen is de mate van variatie binnen de procedure van diagnostische besluitvorming vaak nog beduidend groter. In de lokale praktijk wordt vooral gewerkt vanuit ervaringsdeskundigheid die men in de loop der jaren

heeft opgebouwd. Daarbij spelen observatie- en registratieprocedures een belangrijke rol. Een probleem is dat een beschrijvende diagnostiek vaak ontbreekt hetgeen een objectieve vergelijking van de indicatiestelling bij momenten van interview bemoeilijkt.

Beperkte beschikbaarheid van instrumenten

Een specifiek knelpunt vormt de beschikbaarheid van instrumenten. Voor het hanteren van de slagboom voor speciale opvang van kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden is weliswaar een redelijk groot aantal diagnostische instrumenten beschikbaar. Het probleem is echter dat testanalyses, zoals die door de COTAN (NIP), laten zien dat de betrouwbaarheid en validiteit van instrumenten vaak te wensen overlaat. Dergelijke analyses laten zien dat betrouwbare en valide instrumenten zeker niet voor alle componenten en over verschillende leeftijden beschikbaar zijn.

De beschikbare tests voorzien slechts in beperkte, cross-sectioneel verzamelde normgegevens.

Het diagnostiseren van ESM bij zeer jonge kinderen blijkt in de praktijk uitermate lastig. De centrale vraag bij het diagnostiseren van deze doelgroep luidt of sprake is van een vertraagde, dan wel van een verstoorde ontwikkeling. Om hierover uitsluitsel te verkrijgen is een longitudinale screening nodig waarbij taaldata met die van normale leeftijdgenoten worden vergeleken. De beschikbare tests voorzien echter slechts in beperkte, cross-sectioneel verzamelde normgegevens. Verder zijn er nog geen genormeerde tests voorhanden voor het meten van auditieve en articulatorische functies en (de)coderingsvaardigheden.

Bij de doelgroep van schoolgaande kinderen is sprake van een groter aantal instrumenten. Voor zover er instrumenten beschikbaar zijn blijkt echter dat de inhoudsvaliditeit en de predictieve validiteit ervan in het licht van de indicatiestelling ESM nauwelijks nog is onderzocht. Voorts ontbreken bij de doelgroep van

schoolgaande kinderen recentelijk genormeerde tests voor het meten van auditieve basisvaardigheden.

De opvang en begeleiding van oudere kinderen met ESM heeft tot nu toe relatief weinig aandacht gekregen.

De opvang en begeleiding van oudere kinderen met ESM heeft tot nu toe relatief weinig aandacht gekregen. Specifieke instrumenten voor deze doelgroep voor het meten van de taalvaardigheid bij kinderen die ouder zijn dan 12 jaar zijn niet of nauwelijks beschikbaar. Het bepalen van de noodzaak tot opvang in het VSO wordt vooral gebaseerd op anamnesegegevens die eerder in de ontwikkeling van het kind reeds zijn verzameld.

Indicatiestelling allochtone kinderen

Verder vormt de indicatiestelling van allochtone kinderen een knelpunt. Het feit dat voor uiteenlopende minderheidstalen slechts in zeer beperkte mate diagnostische instrumenten beschikbaar zijn, maakt een valide indicatiestelling van deze doelgroep op voorhand een uitermate lastige zaak.

Er is met andere woorden geen systematisch onderzoek verricht dat aangeeft hoe uiteenlopende profielen van spraak-/taalmoeilijkheden over verschillende leeftijden kunnen worden geïnterpreteerd.

Interpretatieproblemen bij taalontwikkelingsprofielen

Een ander knelpunt vormt het feit dat geen onderzoeksgegevens beschikbaar zijn die richting geven aan een indicatiestelling van kinderen met ESM die gebaseerd is op een breed spectrum van instrumenten die alle zes genoemde componenten van spraak-/taalmoeilijkheden meten. Er is met andere woorden geen systematisch onderzoek verricht dat aangeeft hoe uiteenlopende profielen van spraak-/taalmoeilijkheden over verschillende leeftijden kunnen worden geïnterpreteerd.

Afgrenzing meervoudig gehandicapte ESM-kinderen

Bij de verdichting van de problematiek in relatie met nevenstoornissen en ten behoeve van de indicatiestelling van meervoudig gehandicapte kinderen zijn er evenmin onderzoeksgegevens beschikbaar die de impact van gesignaleerde spraak-/taalproblemen in relatie tot andere ontwikkelingsstoornissen verduidelijken.

7. Plan van aanpak

Om uit de huidige impasse te geraken wordt een plan van aanpak voorgesteld waarin vanuit een landelijk aangestuurd netwerk toegewerkt wordt naar een valide model van diagnostische besluitvorming met het oog op de indicatiestelling ESM in het licht van een corresponderende leerlinggebonden financiering. Dit plan gaat uit van de volgende onderdelen:

Naar een theoretisch raamwerk voor ESM

Met het oog op het inventariseren van theoretische kennis op het terrein van de diagnosestelling ESM wordt begin januari 1999 een internationale workshop georganiseerd met als thema Classification of language disorders met Dorothy Bishop als centrale persoon. De workshop heeft tot doel Bishop's operationele definitie van ernstige spraak-/taalmoeilijkheden te toetsen aan de resultaten van de vorderingen binnen internationale onderzoeksparadigma's op dit terrein en aan inventarisaties van bevindingen uit het klinische veld. De opbrengst van de workshop is een theoretisch raamwerk dat voor de komende jaren richting geeft aan een valide procedure voor diagnostische besluitvorming met betrekking het definiëren van een slagboom voor ESM. In aansluiting op de workshop worden de resultaten ervan op 7 januari 1999 voor een breder publiek gepresenteerd op de door Instituut Sint Marie georganiseerde conferentie "Alle taal centraal".

Inventarisatie ervaringskennis

De inventarisatie van ervaringskennis omvat het bijeenbrengen en systematiseren van reeds verrichte veldstudies, valideringsonderzoeken,

projectevaluaties, protocolanalyses en beleidsnota's inzake de opvang en begeleiding van kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden in de Nederlandse situatie.

De opbrengst van deze inventarisatie is een overzicht van de actuele diagnostische besluitvorming en de stand van zaken met betrekking tot instrumentontwikkeling en -validering.

Het op te starten simulatietraject vormt een belangrijk onderdeel van de beoogde inventarisatie van ervaringskennis. Het verdient aanbeveling om de in deze notitie uitgewerkte werkwijze voor slagboomdiagnostiek ESM als uitgangspunt te nemen bij het organiseren van simulatieprojecten.

Research & Development

Op basis van het theoretisch raamwerk en de geïnventariseerde ervaringskennis worden enkele pilotstudies opgestart waarin gewerkt wordt aan de optimalisering van het model voor slagboomdiagnostiek ten behoeve van kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden.

Voor zover nodig worden op onderdelen voor verschillende leeftijdsgroepen nieuwe instrumenten geconstrueerd en samen met bestaande instrumenten genormeerd en gevalideerd. De instrumentontwikkeling ten behoeve van jonge kinderen, adolescenten en allochtone kinderen krijgt daarbij speciale aandacht. In een landelijke valideringsstudie wordt bovendien empirische eviden-

tie gezocht voor de multifactoriële structuur van taalontwikkelingsproblemen.

De instrumentontwikkeling ten behoeve van jonge kinderen, adolescenten en allochtone kinderen krijgt speciale aandacht.

Uitgaande van een (pseudo-)longitudinaal ontwerp wordt met ingang van het schooljaar 1999/2000 bij kinderen van verschillende leeftijden de taalontwikkeling gevolgd, uitgaande van een operationalisering van de onderscheiden modulaire componenten. In dit landelijk onderzoek worden ook meervoudig gehandicapte kinderen en allochtone kinderen gevolgd.

Implementatie slagboomdiagnostiek ESM

Van groot belang is dat de vergaarde kennis en procedures inzake de slagboomdiagnostiek voor ESM landelijk wordt geïmplementeerd. Om die reden wordt een bijdrage geleverd aan de netwerkvorming van partijen die betrokken zijn bij de diagnostische besluitvorming, zoals de audiologische centra, logopedisten, consultatiebureaus, schoolgezondheidsdiensten, regionale expertisecentra en academische centra.

8. Besluit

Naast het creëren van een landelijk draagvlak vormen deskundigheidsbevordering en kwaliteitsborging

van meetinstrumenten belangrijke voorwaarden voor een goede implementatie van de procedure voor slagboomdiagnostiek ESM. In nauw overleg met de daartoe relevante organisaties zullen voorstellen voor deskundigheidsbevordering worden uitgewerkt. Een en ander wordt vanuit de VeBOSS aangestuurd in nauwe samenspraak met de in 1996 opgestarte Landelijke Stuurgroep Research & Development Spraak /Taal waarin naast de universiteiten van Nijmegen en Groningen onder meer participeren FENAC, BOSK /FOSS, VeBOSS, NSDSK, NVLF, Instituten voor Doven en Instituten voor Auditief en Communicatief Gehandicapten.

Op basis van een inventarisatie van theoretische kennis en ervaringskennis kan worden toegewerkt naar een uniforme procedure voor diagnostische besluitvorming ten behoeve van kinderen met spraak-/taalproblemen. Het is de bedoeling dat in een tijdsbestek van een jaar een procedure wordt ontwikkeld waarvoor in het veld het nodige draagvlak bestaat. Daartoe wordt gewerkt aan netwerkvorming, aan een voorlopige procedure voor diagnostische besluitvorming ESM en aan voorstellen voor aanvullend ontwikkelings- en validatieonderzoek.

Literatuur

Aram, D.M., Morris, R. & Hall, N.E. (1992). **The validity of discrepancy criteria for identifying children with developmental language disorders.** Journal of Learning Disabilities, 25, 549-554.

Balkom, H. van (1991). **The communication of language impaired children.** Amsterdam: Swets & Zeitlinger.

Bishop, D. (1992). The underlying nature of specific language impairment. Journal of Child Language Psychology & Psychiatry, 33, 3-66.

Dungen, L. van den, & Verboog, M. (1991). **Kinderen met taalontwikkelingsstoornissen.** Muiderberg: Coutinho.

Goorhuis-Brouwer, S.M. (1988). **Gesprekspartners?**

Taalontwikkelingsstoornissen als pedagogisch probleem., een verkenning. Amersfoort: Acco.

Hover, C. & Harperink, M. (1997). **Van klinische blik naar expert oordeel.** Rapportage indicatiestelling 2- en 3-scholen. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Levelt, W.J.M. (1995). **Speaking: From intention to articulation.** London: Bradford.

Rapin, I. (1996). **Practitioner review. Developmental language disorders: a clinical update.** Journal of Child Psychology & Psychiatry, 37, 643-655.

Ridder-Sluis, H. de (1990). **Vroegtijdige onderkenning van communicatieve ontwikkelingsstoornissen.** Universiteit van Leiden: Academisch Proefschrift.

Rispens, J. & Van Yperen, T.A. (1997). **How specific are specific developmental disorders?** The relevance of the concept of specific developmental disorders for the classification of childhood developmental disorders. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 38, 351-363.

Verhoeven, L. (1996). **Toetsing tweetaligheid bij allochtone kleuters.** Logopedie en Foniatrie, 68, 129-135.

voetnoot:

Het verkenningsonderzoek waarvan hier verslag wordt gedaan is uitgevoerd door een commissie bestaande uit prof. dr. L. Verhoeven (orthopedagoog, voorzitter), drs. G.Y. Egberts-van der Woude (ambtelijk secretaris), drs. J. v.d. Pol (psycholoog) en R. Zwitserlood (logopedist). Daarnaast fungeerde een resonansgroep, bestaande uit M. Ch. Bruins (bestuur VeBOSS), dr. S. M. Goorhuis-Brouwer (spraak-/taalpatholoog), J.Kloos (VeBOSS) en prof. dr. J. Rispens (orthopedagoog).

Richtlijnen voor het indienen van een artikel

De redactie wil zoveel mogelijk uniformiteit brengen in artikelen die worden aangeboden. Daarom moet kopij aan onderstaande criteria voldoen.

Structuur

Elk artikel moet een titel hebben met daaronder de eventuele subtitel. Vervolgens de naam van de auteur. Het artikel wordt voorafgegaan door een samenvatting met een lengte van circa 150 tot 200 woorden. Het moet onderverdeeld worden in niet te lange stukken tekst, elk met een genummerde kop en eventuele subkopjes. Aan te bevelen is deze stukken tekst uit 400 tot 500 woorden te laten bestaan. Indien gewenst wordt aan het eind van het artikel informatie over de auteur en een literatuurlijst opgenomen met een maximum van 15 titels, of een adres waar men meer informatie kan krijgen.

Lengte

Het artikel mag een maximale lengte hebben van 5000 woorden. Bij langere artikelen zal de redactie zich beraden over mogelijke plaatsing, of zal het artikel, in overleg met de auteur, inkorten.

Wijze van aanleveren

Wij ontvangen de tekst graag op diskette in Wordperfect én in print.

Zo min mogelijk tabs gebruiken. Tabellen ook opgemaakt in WP met een print erbij, of alleen als print.

Illustraties en foto's

Illustraties dienen duidelijk in zwart getekend te zijn. Foto's mogen ook in kleur worden aangeleverd. Ze worden wel altijd in één kleur afgedrukt. Een (pas)foto van de auteur wordt zeer op prijs gesteld. Schema's (figuren) moeten duidelijk ingekaderd zijn en op de juiste wijze ingedeeld en genummerd. Geschreven tekst nooit in een schema (figuur) aanbrenge. Bij grote illustraties, die vanwege het formaat van Van Horen Zeggen verkleind moeten worden, mag dit verkleinen geen onduidelijkheid, in bijv. de tekst, teweeg brengen. Wij zien de illustraties graag op diskette aangeleverd in EPS of TIFF formaat én als print.

Inhoud

Toespraken (in spreektaal) moeten worden bewerkt, zodat de inhoud op juiste wijze kan worden weergegeven. Eenvoudige persoonlijke aantekeningen zijn onvoldoende. De spelling is die van de voorkeursspelling (Groene Boekje). In wetenschappelijke artikelen moet vakraal zoveel mogelijk worden vermeden of zodanig omschreven, dat de tekst voor het merendeel van de lezers begrijpelijk blijft.

Werkbegeleiding

R. Boerman

Samenvatting

Hoe wordt sturing gegeven aan de ambulante begeleiding? Naast een rol voor de Commissie van Onderzoek en de noodzakelijke zelfsturing van de ambulante begeleider zelf, kan werkbegeleiding, een uit de maatschappelijke dienstverlening bekende activiteit, een belangrijke betekenis krijgen in de sturing van ambulante begeleiders.

Het doel van dit artikel is om een uiteenzetting te geven wat onder werkbegeleiding wordt verstaan. Vervolgens wordt ingegaan op de betekenis die werkbegeleiding kan spelen binnen de ambulante begeleiding. Hierbij zullen de consequenties van de realisatie van de leerlinggebonden financiering worden betrokken.

1. Inleiding

In het werkveld van de maatschappelijke dienstverlening en in dat van de gezondheidszorg is werkbegeleiding een bekende activiteit. In de laatste twee decennia is, ten behoeve van de ontwikkeling van een richtinggevend referentiekader voor werkbegeleiding, veel gepubliceerd. Dankzij deze recente theorievorming is het nu - overigens veelal onder verwijzing naar Angelsaksische literatuur rond supervisie en werkbegeleiding - vrij eenvoudig om een concrete definitie te geven van werkbegeleiding: 'leiding geven aan de uitvoering van het werk door middel van begeleiding'. Werkers die in dienst zijn van een instelling, werken volgens de missie en doelstellingen van deze instelling. Bij de uitvoering van hun werk representeren zij de instelling. Dat de werkers deskundig zijn om hun beroep te kunnen uitoefenen wil niet zeggen dat zij naar eigen inzicht denken en handelen bij de uitvoering van hun werk. Bij deze uitvoering behoren zij binnen de grenzen van de functievervulling te blijven. Verwijzers en (aspirant) cliënten dienen te weten waar zij aan toe zijn bij de uitvoering van de diensten van de instelling. Ze verwijzen door of vragen hulp aan de instelling, niet aan een particuliere begeleider. Daarnaast heeft een instelling behoefte aan standaardise-

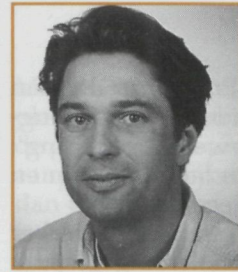
ring en systematisering; een instelling streeft er naar dat de onderlinge verschillen tussen begeleiders niet groter zijn dan strikt noodzakelijk. Scholing, protocollisering en methodisering van het werk zijn instrumenten voor de instelling om de verschillen in de uitvoering van het werk door de individuele werkers te verkleinen.

Werkbegeleiding: het toetsen van het werk van de begeleider aan het beleid van de instelling

Als we spreken over werkbegeleiding spreken we over het toetsen van de uitvoering van het werk van de werker aan het beleid van de instelling. Het beleid van de instelling betreft de omschrijving van inhoud en doelen van de dienstverlening. Op grond van dit concrete beleid kunnen de werkzaamheden van de begeleider besproken worden, beoordeeld en desgewenst bijgestuurd worden. Het doel van werkbegeleiding begint hiermee duidelijke vormen aan te nemen: het werk van de begeleider moet voldoen aan het kwaliteitsbeleid van de instelling.

Louis van Kessel (van Kessel 1992) noemt als inhoud van het beleid van de instelling met betrekking tot de uitvoering van de beoogde dienstverlening de volgende elementen:

- welke dienst dient verleend te wor-

- den: wat moet er gedaan worden?
- hoe dient deze dienst verleend te worden; volgens welke methode, werkwijze en procedures en in welke vorm?
- aan welke doelgroep: wie zijn de cliënten?
- met welke thema's: inhouden, problematiek?
- onder welke condities: betaling, plaats, frequentie, tijdsduur?
- aan welke kwaliteitscriteria en normen dient de desbetreffende dienst te voldoen?

Voorwaarde is de ontwikkeling van een concreet instellingsbeleid

Deze inhoudselementen zijn van belang wil er sprake kunnen zijn van goede werkbegeleiding. Voor werkbegeleiding is het namelijk noodzakelijk dat er tussen werker en werkbegeleider sprake is van volledig wederzijds begrip. Voor dit wederzijds begrip (het spreken van dezelfde taal) is de ontwikkeling van een concreet instellingsbeleid voorwaarde. Pas als dit beleid voldoende ontwikkeld is of voldoende in ontwikkeling is, kan er sprake zijn van werkbegeleiding.

2. Het werkbegeleidingsgesprek

Werkbegeleiding vindt plaats in het werkbegeleidingsgesprek. In deze gesprekken staat de werkuitsvoering van de werker centraal. Naar aanleiding van de werkuitsvoering kunnen ook andere onderwerpen als de persoon van de werker of omgevingsfactoren ter sprake komen, maar alleen 'naar aanleiding van' en gericht op de werkuitsvoering.

Bij het onderwerp 'de werkuitsvoering' kunnen twee soorten belangen worden onderscheiden: de belangen van de werker (gericht op het krijgen van hulp) en de belangen van de werkbegeleider (gericht op systematisering en methodisering van de werkuitsvoering én van de werkbege-

leidingssituatie). Er wordt daarom ook wel gesproken over het 'gemengde karakter van werkbegeleiding': een combinatie van leiding geven en dienstverlening (Siegers 1994).

Dienstverlening vanuit de werker omdat het werkbegeleidingsgesprek gebruikt wordt om, vanuit zijn eigen professionaliteit, situaties te bespreken: bij lopende zaken vraagt hij bevestiging, bij vastlopende zaken vraagt hij advies en in het algemeen zoekt hij ondersteuning. Leiding geven vanuit de werkbegeleider, die nadrukkelijk vraagt naar de structuur van het werkplan en vanuit die structuur en de daarbij behorende methode vraagt naar het proces van de

wijze waarop de werker de werkuitvoering ter hand neemt, overeenkomt met de kwaliteit die de instelling voorstaat.

Dit moet vooral als een belangrijke ondersteuning van de werker worden gezien. Cliënten (lees ook: ouders, leerlingen en scholen) worden steeds kritischer en mondiger als het gaat om het vergelijken van de verwachtingen van de cliënt met de activiteiten (lees ook: prestaties) van de werker. In dit kader is het ook van groot belang dat de instelling het werk van de werker stuurt en ondersteunt en daarmee de eindverantwoordelijkheid voor de werkuitvoering concreet op zich neemt.

werkuitvoering. (wat is het doel? Wat heb je gedaan? Met wie? Wat is je evaluatie? Wat is het verdere plan? Welke stappen onderscheid je in dat plan?) Het werkbegeleidingsgesprek vindt geregeld en op vaste tijden plaats. Gedacht kan worden aan één keer per maand een gesprek van twee uur, met daarnaast gelegenheid voor tussentijdse consultatie. In het werkbegeleidingsgesprek wordt gesproken naar aanleiding van de rapportage van feiten van de werker. Deze rapportage van feiten, die dus de inhoud en de werkwijze van de begeleiding aan cliënten die de werker uitvoert behelst, staat centraal bij de beoordeling door de werkbegeleider of het werk en de wijze waarop de werker het uitvoert binnen of buiten het beleid van de instelling valt en of de

Het gemengde karakter van werkbegeleiding kan ook op een andere (wel aansluitende) wijze worden weergegeven: werkbegeleiding is sturen, ondersteunen en leren (van Kessel 1992).

Werkbegeleiding is sturen,
ondersteunen en leren

- sturen: in de werkbegeleidingsgesprekken dient de werker over de werkuitvoering te rapporteren en dient de werkbegeleider de werkuitvoering van de werker te controleren, te bewaken, te toetsen en te sturen, vanuit het gegeven dat de werkuitvoering een realisering van het beleid van de instelling dient te zijn,
- ondersteunen: binnen de grenzen

van het werkbegeleidingsgesprek dient de werkbegeleider ondersteuning te geven door middel van advisering (de werkbegeleider neemt het initiatief) en consultatie (de werker neemt het initiatief),

- leren: de werkbegeleider dient het niveau van de deskundigheid van de werker om het werk uit te voeren te bewaken. Dat wil zeggen signaleren of de werker nog steeds over voldoende deskundigheid beschikt en desgewenst aanvullende scholing of andere deskundigheidsontwikkeling adviseren.

3. De professionele autonomie

Werkbegeleiding is een complexe activiteit: de spanning tussen sturen en ondersteunen is inherent en onvermijdelijk. Werkers, die met werkbegeleiding te maken krijgen, zijn doorgaans goed opgeleide dienstverleners, die gewend zijn te werken vanuit een grote professionele autonomie, in de zin van volledig zelfgestuurd werken (Jagt, 1995). Hij zegt daarover echter: "Bij praktijkorganisaties met een maatschappelijke of commerciële doelstelling zal, naar mijn mening altijd sprake (moeten) zijn van een combinatie van zelfsturing door werkers en sturing vanuit de organisatie". Met andere woorden het is de instelling, die een begeleidingsovereenkomst afsluit met de cliënt (ouders, school, kind). Namens de instelling komt een werker voor de uitvoering van de begeleidingsovereenkomst. De cliënt mag er op rekenen dat de werker de overeenkomst overeenkomstig de inhoud zal uitvoeren en dat de instelling daarop toezicht zal uitoefenen.

Vanuit dit oogpunt hoort het actief meewerken aan werkbegeleiding door de werker bij zijn professionele autonomie. Als professional kent hij de grenzen van de eigen autonomie bij de uitvoering van de werkzaamheden. Van de kant van de werker mag daarom volledige medewerking worden verwacht bij introductie en implementatie van werkbegeleiding. De instelling oefent vooral op indirecte wijze invloed uit op de professionele kant van het werk (Jagt 1995). Het schept de voorwaarden, stelt de benaderingswijzen vast, formuleert het dienstverlenersaanbod, de doelstellingen, etc. De instelling oefent

echter geen directe invloed uit op het werk. "De werker behoudt eigen ruimte om zijn werk te doen, maar het is niet zijn eigen winkeltje. Werkrelaties met cliënten worden mede beïnvloed door de persoon van de werker, maar het zijn en blijven cliënten van de organisatie en niet van de werker" (Jagt 1995).

4. Ambulante begeleiding en werkbegeleiding

Ambulante begeleiding kent in het onderwijs aan auditief/ communicatief gehandicapten nog een relatief jonge geschiedenis. Ambulante begeleiding komt voort uit het zeer speciaal onderwijs en procedures en werkwijze zijn dan ook direct gerelateerd aan dat onderwijs. De laatste jaren is er echter, mede onder invloed van de ontwikkeling van specifiek scholingstrajecten voor ambulante begeleiders in toenemende mate sprake van theoretische fundering van aanbod en werkwijze van de ambulante begeleiding. De kunst daarbij is om de eigenheid van de begeleiding voldoende tot zijn recht te laten komen, maar de bron van de expertise rond het onderwijs aan deze kinderen in tact te laten. Het gaat hierbij niet om een of-of scenario, maar duidelijk om een en-en strategie: én de professionalisering van de ambulante begeleiding, met de daaraan onvermijdelijk verbonden nadruk op de structurering en methodisering van de ambulante begeleiding, én direct contact houden met het eigen onderwijs. Kortom: volledige expertise ontwikkeling.

Bij deze expertise ontwikkeling horen ook het ontwikkelen van begeleidingsmethoden (methodisch werken) en implementatie van werkbegeleiding. Zodat het eigen karakter van ambulante begeleiding verder tot ontwikkeling kan komen.

Nu de professionalisering van de ambulante begeleider zelf een voldoende niveau heeft bereikt met het huidige landelijke scholingsaanbod, de inhoud van de begeleiding (gesprekmethodiek, grenzen aan begeleiding, kennis van handicap, hulpmiddelen en onderwijs) in ontwikkeling is, de doelgroepen en doelstellingen duidelijk zijn en hier en daar ook (voorzichtig) wordt begonnen met methodisch werken binnen

de ambulante begeleiding, komt het moment om na te denken over de relatie tussen de instelling en de ambulante begeleiders.

Werkbegeleiding kan een belangrijk intermediair zijn in deze relatie. Zo kan een werkbegeleider de concrete sturing en ondersteuning overnemen van een Commissie van Onderzoek. Een taak, die op de meeste scholen en / of diensten voor ambulante begeleiding - vaak vanuit het traditionele denken waarbij de schoolorganisatie op het systeem van ambulante begeleiding wordt toegepast - door deze commissie behoort te worden uitgeoefend, maar waar dezelfde commissie, door prioriteit te verlenen aan toelating en begeleiding van de leerlingen op de eigen school voor zeer speciaal onderwijs onvoldoende aan toe komt. De werkbegeleider zal dan als intermediair fungeren tussen ambulante begeleider en de Commissie van Onderzoek, waarbij de commissie de eindverantwoordelijke kan blijven.

5. Leerlinggebonden financiering

De invoering van leerlinggebonden financiering heeft onder andere als consequentie dat de keuzevrijheid en zeggenschap over de speciale zorg van ouders (en van de school voor basisonderwijs of voortgezet onderwijs) duidelijk wordt vastgelegd.

Dit zal onder andere tot uitdrukking komen in de opstelling van een jaarlijks plan van aanpak, waarbij (gedeeltelijke) uitvoering van het plan zal worden gevraagd van de dienst voor ambulante begeleiding of de school van waaruit de ambulante begeleiding zal worden gegeven. De uitvoering van het plan zal ongetwijfeld invloed hebben op de onderwijsbeperking van het kind. Hierbij moet gedacht worden aan de eerder beschreven functies waarop onderwijs zich behoort te richten ten behoeve van een normale ontwikkeling van kinderen: handelen gericht op preventie, handelen gericht op herstel, handelen gericht op handhaving en handelen in zeer speciale setting gericht op leren leven (Boerman, 1997). Evaluatie van het plan krijgt daarmee ook betekenis voor de toekenning van budget in een volgende periode.

Met de wettelijke invoering van een plancyclus, waarbij de belangen voor de goede uitvoering van het plan van aanpak duidelijker en meer expliciet dan tot op heden aan de kant van de leerling en zijn ouders komen te liggen, zal de behoefte aan methodisch werken én goede bescherming, door middel van concrete sturing en concrete ondersteuning vanuit de instelling, van de ambulante begeleider toenemen. De invoering van werkbegeleiding zal daartoe zeker een positieve bijdrage leveren. De ontwikkeling van een concreet beleid rond ambulante begeleiding is echter wel voorwaarde voor succesvolle implementatie van werkbegeleiding.

Literatuur

R.A. Boerman, **Gehandicapt naar school**, in 'Van Horen Zeggen' 37 (1997) 4, 19-25

L. Jagt, **Werkbegeleiding belicht**, in 'Supervisie in opleiding en beroep' 12 (1995) 3, 110-122

L. van Kessel, **Werkbegeleiding als kwaliteitsmanagement van de uitvoerende functie**, in 'Supervisie in opleiding en beroep' 9 (1992) 1, 19-24

Ministerie van O,C&W, **De rugzak, beleidsplan voor het onderwijs aan leerlingen met een handicap**, Den Haag, 1996

F. Siegers, **Leiden en begeleiden structureel bezien**, in 'Supervisie in opleiding en beroep' 11 (1994) 4, 18-28

*De heer R.A. Boerman is directeur van de afdeling Dienstverlening van het Auditief Communicatief Centrum Midden Nederland.
ACCdienstverlening
Boadreef 2 3563 EP Utrecht
tel 030-2627020 fax 030-2618535*

voetnoot: om spraakverwarring tussen de soorten begeleiders te voorkomen wordt er in dit artikel gesproken over werkers - maatschappelijk werkers, ambulante begeleiders, etc. - en over werkbegeleiders: zij die op een bepaalde manier werkers sturen en begeleiden bij de uitvoering van hun werk.

Toelaatbaarheidsbepaling 2/3 onderwijs.

Theo van Munnen

Voorzitter VeBOSS-SO-convent

Vertegenwoordiger VeBOSS in platform 2/3

De kerngroep indicatiestelling, dit is een uitwerkingstafel van het traject leerlinggebondenfinanciering (LGF), kwam in juli, augustus en september alweer bijeen. Namens het platform 2/3 wordt cluster 2, de auditief-communicatieve sector vertegenwoordigd door Theo van Munnen. Het adviesbureau Smets en Hover heeft in overleg met het ministerie van OC&W besloten een finaal product indicatiestelling op tafel leggen op basis van alle activiteiten in de afgelopen twee jaar. Carlo Hover heeft in de periode juni / juli van dit jaar een laatste ronde van gesprekken gehouden met de verschillende werkverbanden en/of clusters.

De VeBOSS heeft nog specifieke actie ondernomen op het deelgebied autisme, terminologie en nuancering van slechthorendheid, alsmede de problematiek van de MG-leerling en de VSO-populatie.

Concepten

Eind augustus verschenen van de hand van Carlo Hover en Monique Harperink een tweetal concepten: Verantwoording uitwerking onafhankelijke toelaatbaarheidsbepaling 2/3 - onderwijsprocedure en criteria voor de toelaatbaarheidsbepaling tot het 2/3 - onderwijs

In algemene zin kan gesteld worden dat de conceptrapportages goed aansluiten bij de door het onderwijsveld geuite commentaren. Specifiek voor cluster 2 geldt dat vrijwel alle elementen van de commentaren in de nota's verwerkt zijn. Niet overgeno-

men is de opmerking van de commissie Verhoeven, dat er al sprake is van ESM bij een afwijking van één standaarddeviatie op één van de zes componenten van het classificatiemodel. Hover spreekt in dit opzicht nog over 2 standaarddeviaties.

Uitval op één van de componenten is echter voldoende om door te gaan met de procedure. De context waarin het een en ander geplaatst is geeft voldoende houvast. Het is voor het departement namelijk ook wel duidelijk dat bij het werken met het nieuwe model in de praktijk op termijn uitsluitel zal komen over de verhouding van de zwaarte van de componenten in relatie tot de totaalbeoordeling ESM. Bovendien zullen de pilots binnen ons werkveld ook zicht geven op de mogelijke spanning tussen het oordeel van de schoolgebonden commissie van onderzoek en toelaatbaarheidscommissie (voorheen indicatiecommissie!).

Onderwijsbeperking

Een nieuw element in de rapportage betreft de vaststelling van de onderwijsbeperking. Het beschreven wegingsmodel is relatief simplistisch van aard en lijkt weinig te differentiëren. Ook daar zal nadere studie uitsluitel moeten geven over de mate van toepasbaarheid. In het overleg is gepleit om de groep jonge kinderen (vanaf ca. 2 1/2 jaar) als groep meer expliciet te benoemen.

Voor de toelaatbaarheidsbepaling hebben Hover en Harperink een vierluik geconstrueerd. De volgende vier elementen interacteren met elkaar.

1. Een algemeen deskundige commissie bestaande uit personen met zowel een brede disciplinedeskundigheid als kennis over het 2/3 - onderwijs.
2. Specialistisch deskundig onderzoek: zonder enig voorbehoud kan dit verricht worden door de deskundigen uit het 2/3 - onderwijs. Het ligt niet voor de hand dat dit onderzoek verricht wordt door de onafhankelijke commissie.
3. Een heldere procedure, gestuurd door een uitgewerkt protocol.
4. Duidelijke toelaatbaarheidscriteria (bandbreedtes), die tot richtlijn dienen bij de oordeelsvorming.

Definitief

Het departement heeft besloten om de eindversie van beide concepten in drukvorm uit te geven onder verantwoordelijkheid van het adviesbureau. Alle 2/3 - scholen en andere direct betrokkenen in het werkveld 2/3 - hebben inmiddels de twee rapportages op de deurmat gevonden. Ook dit eindproduct zal ongetwijfeld nog elementen bevatten die wij vanuit onze slechthorende of ernstige spraak-/taalmoeilijkheden bril maar moeilijk kunnen accepteren.

De afgrenzing naar doof/ slechthorend (80 db, conform het decibelcriterium in de zorgsector) heeft al wat stof doen opwaaien. Immers in sh-scholen worden ook leerlingen met een groter verlies opgevangen.

Indicatiestelling heeft evenwel meer met financiering te maken, aangezien de algemene verwachting is dat het dovenrugzakje wat beter gevuld zal zijn.

Het ligt in de bedoeling om de 11 toegewezen pilots 'te onderwerpen' aan de indicatiestelling zoals vastgelegd in de gids procedures en criteria. Dit is als het ware een beproeving van de praktijk en zal mogelijk leiden tot aanscherping van de procedures en criteria, wanneer er verschil van mening bestaat tussen de schoolgebonden commissie en de landelijke onafhankelijke indicatiecommissie. Vooral nog wordt dit schooljaar letterlijk een proefjaar, want er komt voorlopig een onafhankelijke proefcommissie.

In de besprekingen is het departement erop gewezen, dat het aantal 'proefdossiers' flink hoger zal zijn dan de Zoetermeerse schatting van zo'n

300. De elf pilots hebben betrekking op een groot aantal scholen met een populatie van meer dan 8000 leerlingen. Met een aanmeldingspercentage van 15% ligt het aantal proefdossiers al snel boven de 1 000 (!) leerlingen op jaarbasis.

Uitwerking plan van aanpak

Vrijwel alle Commissies van Onderzoek in onze sector hebben ingeschreven op de landelijke studiedag "SAMEN WERKEN".

Concretisering van de VEBOSS-notitie met betrekking tot de classificatiesystematiek ernstige spraak-/taalmoeilijkheden vereist een landelijke, centraal geleide aansturing. In de toekomst zal toelaatbaarheidsbepaling

plaatsvinden door gebruik te maken van de onderzoeksgegevens uit ons eigen werkveld. Systematisering en uniformering van die gegevens zal een juiste indicatiestelling in sterke mate bevorderen.

Financiering van onderdelen van het plan van aanpak door OC&W is voor de hand liggend, maar nog niet definitief gerealiseerd.

Mevr. Netelenbos is voornamelijk 'vergeten' de invoering van LEERLINGGEBONDEN FINANCIERING met een financiële injectie te ondersteunen. Dat mag mevr. Adelmund eerst even opknappen.

100% digitaal
volledig automatisch kanaaltoestel

WIDEX
your digital partner

VEENHUIS VEENHUIS MEDICAL AUDIO B.V.
Ouvverturelaan 2, 2807 JT Gouda
Postbus 108, 2800 AC Gouda
Tel.: 0182-683800, Fax: 0182-683825

A. Bron, lid van de redactie

In deze boekbespreking is er aandacht voor twee kleine boekjes, die beiden bedoeld zijn voor kinderen om zelf te lezen.

René van Harten: Linde pest terug
Troefreeks, geschreven voor jongeren, AVI 5
f 22,50; 67 pagina's
Van Tricht, uitgeverij
ISBN 90 73460 45X

"Linde pest terug" is een boekje dat is verschenen in de Troef-reeks.

De Troef-reeks richt zich op jonge lezers met een achterstand in de Nederlandse taal, zoals dove en anderstalige kinderen en jongeren.

In "Linde pest terug" wordt het verhaal verteld van Linde. Zij wordt op school door een leraar gepest.

Beschreven wordt wat Linde bedenkt om het pesten tegen te gaan, vanuit de beleving van een puber.

Wat het boekje zo bijzonder maakt is dat in het boekje puber-problematiek wordt beschreven op een manier die duidelijk is voor jongeren die wel die leeftijd hebben, maar bij wie de lees-

en taalvaardigheid niet zo ver ontwikkeld is. Het is ook voor die jongeren van belang dat zij kunnen lezen over problematiek waarmee zij geconfronteerd kunnen worden.

Er komen weinig moeilijke woorden in het boekje voor en de zinnen die gebruikt worden zijn kort.

"Linde pest terug" kan een waardevolle aanvulling zijn in de bibliotheek van onze scholen.

Jai Janssen, samen met Mariëtte Kastelijn: Wat zeg je?

FOSS, Postbus 480, 3500 AL Utrecht
1998, 90 pagina's
prijs voor SH-/ESM-scholen: f5,-
(excl. verzending)
ISBN 90 800 803 30

Jai is een slechthorende jongen die zijn eigen verhaal vertelt over zijn slechthorendheid. Jai vertelt hoe het is om slechthorend te zijn en hoe hij desondanks zijn plaats in de maatschappij vindt. In het voorwoord van het boek wordt aangegeven dat Jai het verhaal niet voor het boek heeft geschreven. De Foss vond het verhaal echter zo bijzonder dat ze het heeft gevraagd of het mocht worden uitge-

geven. Mariëtte Kastelijn, de ambulantly begeleider van Jai heeft geholpen met het schrijven van het boek.

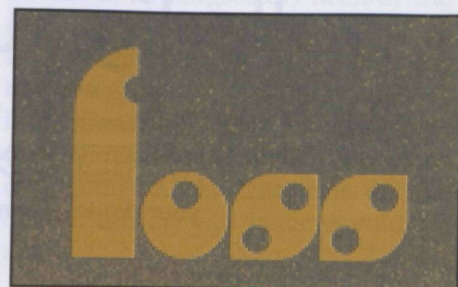
In het boek komen allerlei aspecten van het slechthorend zijn aan de orde. Het begint met de ontdekking ervan, het onderzoek op een audiologisch centrum en de keuze voor apparatuur. Vervolgens komen schoolkeuze en de begeleiding op school aan bod. Er is ook steeds aandacht voor de omgeving. Zo legt Jai bijvoorbeeld op school uit hoe bij de audiciën zijn hoorapparaten zijn aangemeten.

Jai vertelt ook over zijn ervaringen bij een sportclub en de manier waarop ze hem daar helpen om mee te kunnen doen.

Het is dapper van Jai dat hij zo eerlijk en open over zijn slechthorendheid durft te spreken. Hierdoor zal het voor andere slechthorende kinderen prettig zijn om te lezen. Ze zullen zich erin kunnen herkennen, waardoor ze merken niet alleen te staan met bepaalde problemen.

Het boekje is echter ook zeer geschikt als voorlichtingsmateriaal voor de omgeving van slechthorende kinderen. Voor kinderen die bijvoorbeeld een slechthorend kind in hun klas of sportvereniging hebben.

Daarnaast denk ik dat het boekje ook uitstekend kan dienen als voorlichtingsmateriaal voor volwassenen. Juist doordat de gevoelens van het slechthorende kind beschreven worden maakt dat het boekje een meerwaarde heeft ten opzichte van bestaand informatiemateriaal.

Ton Pel neemt afscheid van De Beemden

A. Bron, logopediste school de Beemden

Aan het einde van schooljaar 1997-1998 nam Ton Pel afscheid als adjunct directeur van school de Beemden. In zijn afscheidswoord aan de ouders in

Het afscheid van Ton, dat we in de voorlaatste schoolweek met de hele school vierden, maakte duidelijk dat er respect en waardering voor Ton

was, voor de wijze waarop hij zijn taak als adjunct-directeur vervulde op onze school.

Kenmerkend voor Ton was ook zijn afscheidscadeau, een ballengooibord op de speelplaats van de SO-afdeling. De kinderen op -toen- Sint Marie en -nu- de Beemden, zijn voor hem een heel belangrijke drijfveer geweest om die achtendertig jaar vol te maken.

In een interview met leerlingen van onze school geeft Ton aan een aantal hobbies te hebben, waar hij nu meer tijd aan zal kunnen gaan besteden. Na een intensief leven op school de Beemden zal dat een zeer welkome afwisseling zijn.

Bron: Krabbels, schoolkrant van school de Beemden, juli 1998

de schoolkrant staat "einde van een tijdperk". Een tijdperk dat maar liefst 38 jaar heeft geduurd, want in 1960 startte Ton zijn onderwijs carrière als onderwijzer van een groep slechthorende leerlingen op Sint Marie. Tussen die start in 1960 en het einde van zijn loopbaan in 1998 ligt een heel tijdperk, zeker wanneer je bedenkt wat er in die periode in het onderwijs is veranderd. Er waren zeven groepen, nu zijn er meer dan dertig. Ton had toen zeven collega's, nu laat hij er meer dan honderd achter. De school waar hij toen startte had een jongensschool en een meisjesschool, kinderen met alleen spraak-taalontwikkelingsproblemen vond je toen niet op de slechthorenden scholen.

De periode waarin ik Ton meemaakte op de Beemden werd gekenmerkt door een zeer groot aantal veranderingen, op onderwijs-inhoudelijk gebied en ook op directieniveau. Het is zeker niet altijd gemakkelijk geweest om die veranderingen en vernieuwingen te blijven volgen.

A. Bron, lid van de redactie.

Horen, 26e jaargang, juli 1998, nummer 4

Productinformatie digitaal Hoortoestel Bernafon

In dit artikel wordt informatie gegeven over dit digitale hoortoestel. Er is ook aandacht voor persoonlijke ervaringen met het toestel.

Horen, 26e jaargang, september 1998, nummer 5

Werken: het slechten van barrières

In dit artikel wordt verslag gedaan van onderzoek dat heeft plaatsgevonden betreffende de maatschappelijke

integratie van slechthorende jongeren.

Nic van Son, Cochleaire implantatie bij kinderen

De auteur geeft een beschrijving van het congres over cochleaire implantatie: "4th European Symposium on Pediatric Cochlear Implantation".

Foss-taal, 6e jaargang, nummer 2, juli 1998

Jac Nous, Een verslag van de kinderen van de MAVO afdeling van Ekkersbeek

Een groep leerlingen van VSO Ekkersbeek heeft op een basisschool informatie gegeven over doofheid en slechthorendheid. In dit nummer van Foss-taal wordt hiervan verslag gedaan.

BUITENLANDSE TIJDSCHRIFTEN

P. Willemen, lid van de redactie.

American Annals of the Deaf/ July 1998

Early Social-Emotional, Language, and Academic Development in Children with Hearing Loss: Families with and without Fathers.

Dove kinderen en de gezinnen waarin ze leven kunnen veel baat hebben bij een vroege opvang en begeleiding. De samenstelling van het gezin blijkt van invloed te zijn op de resultaten van die begeleiding. Zo is een opmerkelijk onderzoek uitgevoerd naar het wel of niet aanwezig zijn van een vader en de effecten daarvan op de sociaal-emotionele ontwikkeling, taal- en intellectuele ontwikkeling bij 22 kinderen. De resultaten tonen aan dat kinderen met een aanwezige vader significant beter scoren op taal- en intelligentietests. Als mogelijke verklaringen worden genoemd: de lagere sociaal-economische status van alleenstaande moeders die daardoor minder gebruik kunnen maken van medische en maatschappelijke diensten (in de V.S.!), óf het feit dat de vaders zorgen voor een uitgebreider sociaal netwerk van vrienden en ken-

nissen waardoor huisvrouwen minder ten prooi vallen aan een sociaal isolement, óf het kind plukt de vruchten van een uitgebreidere communicatie wanneer twee (i.p.v. één) volwassenen aanwezig zijn.

The Use of Conversational Repair Strategies by Children Who Are Deaf

Een ander onderzoek bestudeert de manieren waarop een doof kind reageert wanneer zijn gesproken mededeling niet begrepen wordt. Als "herstelstrategieën" onderscheidt men: een letterlijke herhaling van de mededeling, een herhaling maar in een gewijzigde (grammaticale) vorm, de toevoeging van specifieke informatie, de toevoeging van een uitleg of achtergrondinformatie, een discussie over de te voeren herstelstrategie zelf, of het doen van niet ter zake doende mededelingen of pogingen om de conversatie te stoppen.

Zowel horende als dove kinderen gebruiken al deze strategieën. Dove kinderen gebruiken echter meer verschillende strategieën dan horende kinderen. Dove kinderen blijken zo

vasthoudender te zijn in hun poging succesvol te communiceren.

Belangstellenden komen in het bezit van een artikel door het storten van vijf gulden per artikel op giro 1962233 van P.Willemen, Rosmalen. Vermeld de naam van het tijdschrift en het betreffende artikel

Wij zijn er voor kinderen en jongeren met
audatieve en communicatieve problemen
als **Auditief Communicatief Centrum**
Midden-Nederland.

Alfonso Corti School, Bertha Muller School,
Prof. Groenschool en De Taalkring werken samen in het
Auditief Communicatief Centrum Midden-Nederland.

Bij de nieuwe organisatie past een nieuwe naam:

acc
MIDDEN-NEDERLAND

ACC Alfonso Corti School

12 tot 20 jarigen, SH/ESM/AUT/MG
C.S.M. de Jonge, Directeur
Boadreef 2
3563 EP Utrecht
Tel.: 030-262 12 27
Fax: 030-261 83 85

ACC Bertha Muller School

2;09 tot 12 jarigen, SH/ESM/AUT/MG
W.G. du Pon, Directeur
Santa Cruzdreef 30
3563 VJ Utrecht
Tel.: 030-261 24 04
Fax: 030-266 20 24

ACC Prof. Groenschool

2;09 tot 12 jarigen, SH/ESM/AUT
C.M. Manders, Directeur
Kortenaerstraat 10
3814 TL Amersfoort
Tel.: 033-479 93 13
Fax: 033-470 03 05

ACC De Taalkring

4 tot 12 jarigen, ESM/AUT
Th.W.J. van Munnen, Directeur
Agavedreef 92
3563 EN Utrecht
Tel.: 030-266 08 75
Fax: 030-261 34 19

ACC Dienstverlening

Ambulante Begeleiding,
Gezinsondersteuning, Cursussen
R.A. Boerman, Directeur
Boadreef 2
3563 EP Utrecht
Tel.: 030-262 70 20
Fax: 030-261 85 35

**ACC Expertise, Onderzoek en
Ontwikkeling**

M.Ch. Bruins, Manager
Boadreef 2
3563 EP Utrecht
Tel.: 030-261 30 27
Fax: 030-261 85 35

ACC Centrale Directie

drs. Th.N. de Boer, Algemeen Directeur
Santa Cruzdreef 30
3563 VJ Utrecht
Tel.: 030-261 90 10
Fax: 030-261 91 25

(SH) slechthorenden
(ESM) leerlingen met ernstige spraak-/
taalmoeilijkheden
(AUT) leerlingen met autisme
(MG) meervoudig gehandicaptten

STUDIEDAG VERENIGING O en A

De Vereniging ter bevordering van ortho-agogische activiteiten organiseert op **21 november 1998** een studiedag in de Reehorst te Ede. Het thema is: *Autisme- up to date.*

Voor informatie:

M.de Mooij-Janson, Overburgkade 38, 2275 XV Voorburg

Werkgroep VeBOSS Computergebruik

De Werkgroep Computergebruik van de VeBOSS is op zoek naar collega's (M en zeker ook VI!) die door hun deelname aan deze groep een bijdrage willen leveren aan het bereiken van de doelstelling: Het stimuleren en ondersteunen van ICT-activiteiten op scholen voor SH/ESM (SO en VSO) in de breedste zin.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

Hans Verschoor op de Weerklank-VSO: Tel.: 071 - 5761990 of
Frans Mollee, B. de Wildeschool: 0224 - 214896

GEBARENTAAL

In het Universiteitsmuseum van de Universiteit van Utrecht is de tentoonstelling 'Kijk! Taal-Gebarentaal in Nederland' te zien. Bezoekers van het museum kunnen zelf gebaren in een gebarenruimte, bellen met de gebarenwinkel via de beeldtelefoon en werken met verschillende computerprogramma's.

Gebarentaal is er de voertaal. Horende bezoekers kunnen zo ervaren hoe het is om iedereen om je heen een onbegrijpelijke taal te zien spreken.

De tentoonstelling duurt tot en met **28 februari 1999**.

Voor informatie: 030-2538007

Nieuwe slo-publicatie 'erbij blijven horen'

SLO heeft in opdracht van de Nationale Hoorstichting leermateriaal ontwikkeld waarin de begeleiding van slechthorende ouderen centraal staat: 'Erbij blijven horen'. In dit les-pakket komen situaties aan de orde die kenmerkend zijn voor de beroeps-praktijk van de verzorgende of verpleegkundige bij slechthorende hulpvragers. Het complete pakket leermateriaal bestaat uit een werkboek met helpkaarten en een studiewijzer met verwijzing naar meer informatie en antwoorden bij opdrachten.

Voor informatie:

053-4840500 / Voorlichting@slo.nl

S | L | O

specialisten in leerplanontwikkeling

Dove kinderen maken kunst

Een mozaïektableau van twee bij vijf meter met 12.000 blokjes met daarop verschillende afbeeldingen van een Harlekijn. Dit kunstwerk gaan veertig dove kinderen van Effatha maken. Dit doen ze van 14 tot 26 september onder leiding van de Delftse kunstenaar Peter Peereboom. Thema van het kunstwerk is 'beweging'. Doven zijn in hun communicatie erg gericht op bewegingen. In het kunstwerk worden bewegingen omgezet in beelden. Tien dagen gaan de kinderen werken aan het kunstwerk. Ze beginnen met een bezoek aan het danstheater waar twee dansers samen met een kind in harlekijnspek een dans laten zien. Samen met de kinderen wordt een choreografie ontwikkeld in termen van kleur en beweging. Deze kleuren komen terug in het mozaïektableau. De dove kinderen zetten in eerste instantie de beweging op papier. Deze tekening wordt omgezet tot een beeldje met behulp van ijzerdraad en gips. De beeldjes worden vervolgens verwerkt in het mozaïektableau. **Op 15 oktober zal het kunstwerk tijdens de viering van het 110-jarig bestaan van Effatha worden tentoongesteld in de prins Willem Alexanderhal in Zoetermeer. Voor informatie: 070-3073534**

Effatha bundelt krachten met het Rotsoord

Doveninstituut Effatha te Voorburg en de Christelijke School voor leerlingen met hoor- en/of spraak /taalmoeilijkheden Het Rotsoord te Utrecht zijn voornemens te gaan fuseren. Laatstgenoemde school zal onder het uit te breiden bestuur van de Vereniging Effatha onder eigen naam blijven voortbestaan. De nieuwe organisatie richt zich op het bieden van onderwijs en zorg aan de totale doelgroep van auditief en communicatief gehandicapten. De besturen en directies van beide organisaties spelen met deze samenwerking in op maatschappelijke trends en overheidsbeleid op het terrein van onderwijs en zorg.

Door deze samenwerking ontstaat: Een bundeling van onderwijs en zorg op protestants christelijke grondslag; Het meer centraal stellen van de cliënt; Zo geïndividualiseerd mogelijk onderwijs en zorg zo dicht mogelijk bij

huis; Het verbreden van de cliëntenkring in samenwerking met ander scholen voor leerlingen met hoor- en/of spraak/taalmoeilijkheden en hun ouders; Het vergroten van de doelmatigheid.

Effatha en Het Rotsoord blijven regionaal onder hun huidige naam voortbestaan. Er zijn geen nadelige rechtspositionele gevolgen voor de medewerkers van beide organisaties. Beide organisaties blijven in hun nieuwe vorm intensief betrokken bij de totstandkoming van een Regionaal Expertise Centrum in de regio Utrecht /Amersfoort. In dit overleg zitten meerdere scholen voor auditief en communicatief gehandicapten.

Voor meer informatie:

030-2510041 of 070-3073508

effatha

KPC Onderwijs Adviseurs

congres

'ouders: praat me er niet van!'

Op **dinsdag 16 maart 1999** organiseert KPC Onderwijs Adviseurs in de Jaarbeurs te Utrecht een landelijk congres met als titel 'Ouders: praat me er niet van!'.

Wanneer leerlingen vastlopen zijn contacten met ouders vrijwel altijd noodzakelijk. Maar contacten met ouders..., dat is 'een vak apart'! Bij problemen met een leerling komt het vaak voor dat een begeleider de ouders niet ziet als 'bondgenoten' maar als 'vijanden'. Zeker wanneer deze ouders, in de ogen van school,

falen als opvoeders. Een begeleider stelt zich dan soms zelfs op als een 'betere ouder'. Voor leerlingen is dit funest.

Uiteindelijk mislukt de begeleiding.

Op welke wijze kun je als begeleider samenwerken met ouders, zodat begeleiding succesvol is?

Het congres 'Ouders: praat me er niet van!' geeft zicht op mogelijkheden waarbij de relatie ouders-leerling-school effectief kan zijn, juist onder moeilijke omstandigheden. **Voor informatie: 073-6247247**

spraak-/taalsymposium 'alle taal centraal 2'

Op **donderdag 7 januari 1999** organiseert Instituut Sint Marie, in samenwerking met de VeBOSS, te Eindhoven weer een spraak-/taalsymposium samen met de Landelijke stuurgroep R&D Taalontwikkelingsproblemen. Het spraak-/taalsymposium staat volledig in het teken van de diagnostiek en behandeling van kinderen en jongeren met ernstige spraak-/taalproblemen.

Dr.L.Verhoeven, hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, zal een bijdrage geven. De lezingen in het ochtendprogramma zullen worden afgewisseld met casuïstiek. 's Middags vinden er 'posterpresentaties' plaats, waar alle gelegenheid is voor het uitwisselen van ideeën. De dag zal worden afgesloten door internationale deskundigen (o.a. Mw. D.Bishop) op dit gebied.

Voor informatie: 040-2413515

INSTITUUT
SINTMARIE
Centrum voor auditief en communicatief gehandicapten

VAN HOREN ZEGGEN

Van Horen Zeggen is een uitgave van de Vereniging ter Bevordering van Onderwijs aan en Opvoeding en Begeleiding van Doven in Nederland en de Nederlandse vereniging tot bevordering van het onderwijs aan slechthorende kinderen en kinderen met spraak- en/ of taalmoeilijkheden.

HOOFDREDACTIE

Mw. M.C. Bruins

EINDREDACTIE

Dhr. F. C. M. Mollee

ADMINISTRATIE

Mw. M. Kloos
postbus 430
1740 AK Schagen
tel.0224- 214896
giro 221410 t.n.v. Adm. Van Horen Zegen

REDACTIE

- Mw. N. Hoiting, Groningen
- Dhr. A. Koele, Zoetermeer
- Dhr. P. Willemen, Rosmalen
- Mw. A.E. Bron, Eindhoven
- Mw. M.C. Bruins, Utrecht
- Dhr. F.C.M. Mollee, Schagen

REDACTIE-ADRES

p/a : Burgemeester de Wildeschool
postbus 430
1740 AK Schagen
tel. 0224 - 214 896

FOTOGRAFIE

H. Op den Kamp

OPMAAK/VORMGEVING

De 1^e Etage
Den Haag

DRUKKERIJ

Drukkerij Grafax

DAGELIJKS BESTUUR

Vereniging ter Bevordering van Onderwijs aan en Opvoeding en Begeleiding van Doven in Nederland (VEDON)

- F. Saan, voorzitter
Joshof 25, 4813 EZ Breda
tel.: 076 - 5211993

- H. Brouwer, secretaris
Nieuwe Ebbingestraat 1k, 9712 NB Groningen
tel. 050 - 318 00 41
- F. Jansen, penningmeester
Vlinderstraat 57, 5345 EA Oss
tel. 0412 - 641061
giro 357425, t.n.v. penningmeester Vereniging ter Bevordering van Onderwijs aan en Opvoeding en Begeleiding van Doven in Nederland

DAGELIJKS BESTUUR

Nederlandse vereniging tot bevordering van het onderwijs aan slechthorende kinderen en kinderen met spraak- en/of taalmoeilijkheden (VeBOSS)

- Th. H. Laceulle, voorzitter
- A.J. Braun, secretaris
- ambtelijk secretariaat:
VeBOSS
Mevr. drs. G.Y. Egtberts-van der Woude
Postbus 222
3500 AE Utrecht
Bezoekadres: Christiaan Krammlaan 2 Utrecht
tel.:030 - 2769970 fax.:030 -2712892
- M.J. van Lee, penningmeester en ledenadministratie, p/a Burgemeester de Wildeschool
Postbus 430, 1740 AK Schagen
tel.: 0224 - 214 896
giro 3554500 t.n.v. Penningmeester VeBOSS te Schagen

Verschijningsfrequentie: 4 x per jaar
Abonnementsprijs: fl. 30,- per jaar
(exclusief verzendkosten voor abonnees in het buitenland)
Losse nummers: fl. 7,50

Indien u vóór 1 december van het lopende jaar uw abonnement niet hebt opgezegd, wordt dit automatisch met een jaar verlengd.

Kopij, ingeleverd vóór 22 februari, zal zo mogelijk worden gepubliceerd in de eerste aflevering van de geldende jaargang.

Kopij, ingeleverd vóór 26 april, zal zo mogelijk worden gepubliceerd in de tweede aflevering van de geldende jaargang.

Kopij, ingeleverd vóór 30 augustus, zal zo mogelijk worden gepubliceerd in de derde aflevering van de geldende jaargang.

Kopij, ingeleverd vóór 25 oktober, zal zo mogelijk worden gepubliceerd in de vierde aflevering van de geldende jaargang.

INSTITUTEN en SCHOLEN voor slechthorende kinderen en kinderen met spraak- en/of taalmoeilijkheden

POSTC.	PLAATS	SCHOOL	ADRES	TELEFOON	FAX
3814 TL	Amersfoort	Prof. Groenschool	Kortenaerstraat 10	033-4720938	033-4700305
1062 CZ	Amsterdam	Prof. H. Burgerschool	J. Jongkindstraat 6	020-6158547	020-6176021
1063 EX	Amsterdam	Alex. G. Bellschool - V.S.O.	Burg. Eliasstraat 76	020-6131133	020-6149273
1062 BK	Amsterdam	Alex. Roozendaalschool	Jan Tooropstraat 13	020-3460111	020-6172901
1062 BK	Amsterdam	Mgr. Hermusschool	Jan Tooropstraat 11	020-6179696	020-6151156
6821 LK	Arnhem	Dr. P.C.M. Bosschool	Hommelseweg 403-A	026-4423293	026-4423293
6821 LK	Arnhem	De Stijgbeugel - V.S.O.	Hommelseweg 403	026-4454497	026-4450661
4812 GE	Breda	De Spreekhoorn	Dirk Hartogstraat 10	076-5212352	076-5142325
9207 BK	Drachten	De Skelp	Wetterwille 70	0512-514974	0512-515340
5629 CH	Eindhoven	Instituut Sint Marie	Castiliëlaan 8	040-2413515	040-2412285
5629 CC	Eindhoven	School de Horst	Toledolaan 3	040-2429402	040-2483479
5629 CC	Eindhoven	School de Beemden (8-20 jr.)	Toledolaan 1	040-2424255	040-2422365
5628 WE	Eindhoven	School de Beemden (3-8 jr.)	Leuvenlaan 23	040-2425728	040-2416538
5629 CC	Eindhoven	Ekkersbeek - V.S.O.	Toledolaan 5	040-2423355	040-2483884
7500 AR	Enschede	Prof. dr. H.C. Huizingschool	Postbus 667	053-4333767	053-4338522
7522 AN	Enschede	Het Maatman - V.S.O.	Maatmanweg 17	053-4335382	053-4338745
4461 DS	Goes	De Kring	Postbus 2049	0113-213407	0113-228717
4460 MA	Goes	de Kring - V.S.O.	Postbus 2049	0113-213407	0113-216147
2531 PW	's-Gravenh.	Cor Emousschool	Twickelstraat 5	070-3948994	070-3962000
6561 KE	Groesbeek	Mgr. Terwindtschool	Nijmeegsebaan 21a	024-6841790	
6561 KE	Groesbeek	de Wylerberg - internaat	Nijmeegsebaan 21	024-6848555	024-6842154
9721 XB	Groningen	Dr. J. de Graafschool - V.S.O.	Ina Boudierplants. 9	050-5255190	050-5261265
9737 HK	Groningen	Tine Marcusschool	Jaltadaheerd 163	050-5470888	050-5470881
2015 KN	Haarlem	Prof. van Gilseschool	Daslookweg 2	023-5246150	023-5246797
6432 CC	Hoensbroek	Mgr. Hanssenschool	Zandbergsweg 115	045-5219850	045-5212957
2332 KV	Leiden	De Weerklank	Robijnstraat 100	071-5765149	071-5720330
2324 VN	Leiden	De Weerklank - V.S.O.	Obrechtstraat 4	071-5761990	
6531 PL	Nijmegen	Martinus van Beekschool	Ijsbeerstraat 31	024-3559584	
6531 RR	Nijmegen	Martinus van Beek - V.S.O.	Nijlpaardstraat 4	024-3567765	024-3540043
6531 MV	Nijmegen	De Open Cirkel - internaat	Slotem. de Bruinew. 248	024-3591919	024-3552365
3011 CN	Rotterdam	L.W. Hildernisschool	Pierre Baylestraat 2	010-4135651	010-4110113
3078 PE	Rotterdam	Dr. F. Hogewindschool	Kraayeveldstraat 2	010-4821088	010-4821885
3067 PW	Rotterdam	P.J. Evertseschool - V.S.O.	Malmöpad 60	010-4552318	010-4558407
3076 EB	Rotterdam	S. Jonkerenschool	Guido Gezelleweg 12	010-4329377	010-4196717
2287 EE	Rijswijk	De Voorde	Bazuinlaan 2a	070-3943042	070-3944629
1740 AK	Schagen	Burg. de Wildeschool	Meerkoet 25 - P.B.430	0224-214896	0224-298945
1741 MC	Schagen	O.S.G. Hendrik Mol - V.S.O.	Hoep 28	0224-214071	0224-296079
3523 CL	Utrecht	Het Rotsoord	Rotsoord 36	030-2510041	030-2520786
3523 HB	Utrecht	Het Rotsoord - V.S.O.	Slotlaan 37	030-2888747	030-2888747
3563 VJ	Utrecht	Bertha Muller school	Santa Cruzdreef 30	030-2612404	030-2662024
3563 EN	Utrecht	De Taalkring	Agavedreef 92	030-2660875	030-2613419
3563 EP	Utrecht	Alfonso Corti school - V.S.O.	Boadreef 2	030-2621227	030-2618385
8012 VA	Zwolle	Enkschool	Enkstraat 69	038-4212959	038-4218088

INSTITUTEN en SCHOLEN voor dove kinderen

1062 CJ	Amsterdam	J.C. Ammanschool	J. Sluysterstraat 9	020-6178617	020-6178637
1064 BX	Amsterdam	Dep. J.C. Ammanschool	Herman de Manstr. 1	020-6132801	020-4110428
9752 AC	Haren (Gr.)	Kon. Inst. voor Doven			
		H.D.Guyot - Kantoren	Rijksstraatweg 63	050-5343941	050-5348487
		Guyotschool - S.O		050-5343711	050-5350449
		Guyotschool - V.S.O		050-5343622	050-5350454
9721 WD	Groningen	Internaten Groningen	Bordewijklaan 117a	050-5270840	050-5271808
3031 BA	Rotterdam	Rudolf Meesinstituut	Ammanplein 2 - 4	010-4132280	010-4149483
3067 XG	Rotterdam	Dependance R.M.I. - V.S.O.	Corn. Danckertsstr. 32	010-4552417	010-4569957
5271 GD	St-Michielsg.	Katholiek Inst. voor Doven	Theerestraat 42	073-5588111	073-5512157
5263 EE	Vught	Eikenheuvel - afd. I.V.D.	Helvoirtseweg 189	073-5588111	073-5588516
5261 LB	Vught	Mariëlla - afd. I.V.D.	Laagstraat 1	073-5588111	073-5588651
2275 TH	Voorburg	Effatha, Chr. Inst. voor Doven	Effathalaan 31	070-3073500	070-3073600
2716 KS	Zoetermeer	Effatha, Chr. Inst. voor Doven	Zalkerbos 336	070-3073534	070-3073601
		V.S.O en V.B.O			

Vriendelijk verzoek:

Geef wijzigingen van adressen, telefoon- en faxnummers van scholen en instituten direct door aan de eindredactie

KAS Systeem

Een bijzondere vorm van communicatie

Speciaal voor klassikaal onderwijs aan auditief gehandicapten ontwikkelde **POGO** dit bijzondere communicatie systeem. Het **KAS Systeem** maakt de communicatie tussen zowel de leerkracht en de leerlingen als tussen de leerlingen onderling op een prettige wijze mogelijk.

Aanleiding hiertoe was het verzoek in 1989 van de Koninklijke Ammanstichting te Rotterdam om het **POGO** vergadersysteem aan te passen aan de specifieke wensen van een Klas communicatie systeem.

POGO Geluid nu 50 jaar bezig met Geluid en Beeld techniek heeft zich altijd moeite gegeven om specifieke wensen te kunnen honoreren.

Zodoende werd het **KAS Systeem** ontwikkeld. Dit **KAS Systeem** dat in verschillende uitvoeringen wordt vervaardigd, kan veelal worden aangepast voor de gewenste diciplines.

Voor groepssetting b.v. werd voor de Bertha Muller school in Utrecht een zeer speciale schakeling ontwikkeld met infra-rood afstandbediening.

Alle systemen werken tot volle tevredenheid bij de diverse scholen en worden ook steeds nabesteld.

Willebrordusstraat 58
3037 TV Rotterdam
Postbus 3078, 3003 AB Rotterdam
Telefoon: 010 - 465 14 33
Telefax: 010 - 466 13 61
E-mail: pogo@pi.net

